

Intercultural tolerance in the structure of professionally specified components of the future specialist.

This article explores the structure of professionally specified components of the individual of the future specialist and the necessity of forming intercultural tolerance as professionally significant quality of the specialist. The analysis of different scientific approaches about the requirements that are imposed on professionals of various professional sectors in modern conditions of life was done. They were classified into three groups. The first group identifies the need to form a certain future professional world with a focus on understanding the role and place of their own profession, its social significance, and professional identity and professional culture. The second group of requirements is connected with the possession of a certain amount of specialist knowledge and skills that ensure its successful operation within the professional field. The third group requires availability of socially and professionally important personal qualities of specialist which determine the success of their professional functions.

The main professionally specified structural components of professionals were determined. They include the following components: professional component of worldview (understanding of the importance of the profession, the ability to analyze current processes and problems in society, knowledge of ethical and legal rules that govern their professional activity), professional orientation (formation of positive attitude to the profession, the presence of conscious motives of professional activity, the pursuit of high professional results), professional competence (professional erudition, knowledge of scientific bases of the profession), foreign language communicative competence (the technique of personal and business communication in a foreign language, the ability to formulate thoughts correctly, to build and maintain relationships with others), intercultural competence (the ability to assess the specific conditions and interactions with other cultures, to find appropriate forms of cooperation in order to maintain mutual trust), information competence (the ability to acquire knowledge independently and to develop advanced information technologies), professional and socially significant qualities (empathy, emotional stability, responsibility, diplomacy, political correctness, intercultural tolerance).

The necessity of intercultural tolerance as required professionally significant quality of specialist and features of its formation during professional training was defined.

Key words: *intercultural tolerance, professional training, professionally specified components of the individual of the future specialist, professional competence, professionally and socially important qualities of the specialist.*

УДК 82.0:371.311.4

Клименко Ірина Миколаївна,
*викладач вищої категорії, старший викладач,
ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я. Франка» Житомирської обласної ради*

ГРУПОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

На підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано особливості використання групових технологій навчання студентів в умовах сучасної модернізації літературної освіти. Автором виокремлено критерії навчально-пізнавальної співпраці в умовах вищої школи, обґрунтовано основні вимоги до організації групової роботи. У статті представлено орієнтовні пошукові завдання для навчальних груп.

Ключові слова: *інноваційні технології, комунікативні компетенції, групова робота, презентація.*

Постановка проблеми. Сучасна епоха висуває складні завдання розбудови української освіти, зорієнтованої на особистість кожного студента, на систему його міжособистісних зв'язків з ровесниками й дорослими. Навчання набуває чимдалі більшого виховного значення, а його головним завданням стає не просто засвоєння системи знань, умінь, навичок, а прищеплення молоді любові до знань, формування готовності до неперервної освіти протягом усього життя. Одним із шляхів посилення виховного впливу навчання є організація спільної навчально-пізнавальної діяльності викладача зі студентами та між самими студентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом багато вчених (К. Баханов, А. Гін, Т. Гришина, О. Єпишева, О. Ярошенко) наголошують на потребі інтегрування групової роботи у традиційні

заяття. Адже суть такого взаємонавчання полягає у постійній взаємодії всіх студентів, де кожен стає активним, рівноправним учасником пізнавального процесу. Саме робота в групах забезпечує високорезультативне співробітництво, самореалізацію, спілкування і розвиток комунікативних здібностей, можливість моделювати життєві ситуації, розв'язувати проблемні питання, приймати самостійні рішення і застосовувати їх у конкретних умовах.

Мета статті – обґрунтувати умови ефективного використання групових технологій навчання студентів у ВНЗ.

Результати дослідження. Критеріями навчально-пізнавальної співпраці слугують наступні психологічні ознаки спільної діяльності:

1. Наявність єдиної мети. При цьому важливо

розмежовувати смислові нюанси в термінах єдиної та однакової мети. Єдина мета передбачає, що для її здійснення необхідні об'єднані зусилля всіх присутніх, інакше вона залишається недосяжною.

2. Мотивація спільного виконання полягає у розумінні кожним з виконавців того, що об'єднання їх зусиль становить обов'язкову умову отримання результату.

3. Об'єднання, а не сума індивідуальних дій учасників. Індивідуальні дії і проміжні результати не дублюються, а взаємодоповнюються

4. Розподіл і координація дій. У ході взаємодії саме ця ознака виявляється особливо виразно. Відбувається обговорення дій кожного учасника з висловленням зауважень, побажань, пропозицій.

5. Координація дій здійснюється на основі взаємоконтролю і взаємооцінки.

6. Єдині простір і час, результат виконання. Єдиний результат – той, у якому втілені об'єднані зусилля, є внесок кожного з учасників.

Суттєвим питанням у теорії спільної діяльності є також виділення критеріїв її результативності. Зокрема, колектив дослідників під керівництвом О.І. Донцова вважає такими критеріями наступні явища:

1. Результативність спільної діяльності оцінюється за її кінцевим продуктом.

2. Результат спільної діяльності – розвиток групи її виконавців.

3. Результат спільної діяльності – індивідуальний розвиток.

Важливим різновидом спільної діяльності є навчально-пізнавальна співпраця, що відзначається відповідним змістом міжособистісної взаємодії між її учасниками.

В індивідуальній діяльності приховані, а у спільній виявляються такі структурні компоненти розумового акту та відповідної до нього пізнавальної активності, як зародження проблеми та формулювання мислительних задач, обґрунтування рішення. Тому діалогічна форма мислення студентів є психологічною умовою розвитку пізнавальної активності, яка здійснюється не як навчання прийомам розв'язання завдань, а як виховання творчого мислення в умовах діалогу та групового мислення.

Активна навчально-пізнавальна взаємодія студентів збагачує їхній життєвий досвід, сприяє формуванню позитивного ставлення до занять з літератури, має значний розвивальний ефект, що виявляється у зростанні довільності пам'яті й уваги, гнучкості й діалогічності мислення.

Результатом систематичної злагодженої групової діяльності студентів на заняттях літератури має стати сформованість комунікативних компетенцій, які можна скомпонувати за такими напрямками (показниками):

I напрям – набуття здатності активно слухати, сприймати і розуміти співрозмовника, діяти злагоджено у спілкуванні, виявляти підтримку у взаємодії доброзичливою мімікою і жестами, толерантність у поведінці, повагу до партнера, зацікавленість одержаною інформацією.

II напрям – володіння мовними засобами, достатнім словниковим запасом, емоційною інтонацією, що відповідає комунікативній ситуації, належним темпом

мовлення, спокійним, розважливим, виразним тоном.

III напрям – здатність створювати власне висловлювання, передавати інформацію, формулювати й аргументовано обстоювати особисту думку, переконливо доводити свою точку зору, спростовувати помилкові докази, тактовно висловлювати незгоду з позицією інших, прагнути до самореалізації і самопрезентації.

Групова діяльність приваблює студентів тим, що дає можливість:

- здобувати більше інформації;
- активніше працювати;
- бути впевненим у своїх знаннях і вміннях;
- спілкуватися з товаришами, діставати від них допомогу;
- переконуватись у правильності своїх міркувань;
- почуватись комфортно, захищено.

Основні вимоги до організації групової роботи

1. Розподіл студентів на групи з метою досягнення конкретного результату.

2. Склад групи не може бути постійним упродовж тривалого часу. Він змінюється залежно від змісту й характеру навчальних завдань, які необхідно виконати.

3. Кожна група має проблему, визначену завданням, яке може бути однаковою за складністю, послідовним за логікою матеріалу, що вможливило вивчення проблем з різних боків, а також різні за змістом і процедурою виконання.

4. Завдання в групі виконують у такий спосіб, щоб уможливити оцінювання індивідуального внеску кожного члена групи та групи загалом.

5. Кількість членів групи залежить від загальної кількості студентів, характеру й обсягу знань, що опрацьовують, наявності необхідних матеріалів, часу, відведеного на виконання роботи. Оптимальною вважають групу з 5-6 осіб, бо за меншої кількості важко всебічно розглянути проблему.

6. Об'єднання в групи може здійснювати викладач або самі студенти за власним вибором.

7. Існує кілька способів об'єднання в групи:

- a) заздалегідь скласти перелік і вивісити в аудиторії;
- б) об'єднатись за спільними бажаннями;
- в) обговорення складу групи, демократичний розгляд доручень у ній.

Бажано об'єднувати в одну групу сильних, слабких і середніх за рівнем знань студентів. У різнорідних групах стимулюється творче мислення й інтенсивний обмін думками.

Безперечно, головне – результативність групової роботи: відчуття успіху, власної значущості, інтелектуальної спроможності, рівноправності, партнерства. Діяльність має бути продуктивною, інформаційно насиченою, комфортною, забезпечувати відкритість у спілкуванні, викликати бажання реалізуватись у співпраці.

Найчастіше вдаються до роботи з рольовими групами, що, як правило, виконують випереджувальні домашні завдання. Найдієвіші з них – групи «істориків», «біографів», «літературних критиків», «філософів», «красназців». Саме таке спрямування спонукає студентів шукати інформацію, формує інтелект, сприяє розширенню світогляду, забезпечує ситуацію успіху. Скажімо під час

розгляду проблеми відповідальності за долю батьківщини у драмі Лесі Українки «Бояриня» група (біографів) розповідає не лише про історію створення п'єси, а й про трагічний шлях її до читача, а «літературознавці» розкривають мотиви вчинків головних героїв.

Проаналізувавши реалізм соціально-побутової повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», розкривши актуальність проблематики, студентські групи одержують загальне проблемне завдання: «Висловити власну думку про українську ментальність, національний характер, народну мораль і етику». Після міні-дискусії у групах обговорення продовжується в аудиторії, переростаючи в дискусію чи диспут.

Часто групова робота закінчується творчою діяльністю: складанням оповідань, віршів, сенкенів, листів до автора художнього твору або літературного героя, творів-роздумів. Ознайомившись із драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня», обміркують питання: «Чим Мавка заслужила безсмертя?»; студенти після аналізу твору О. Довженка «Зачарована Десна» можуть створити поетичну замальовку або етюд «Світ зачарованої Десни».

Прикладами дослідницьких завдань можуть бути такі:

- Скласти словничок мисливця за „Мисливськими усмішками” Остапа Вишні.
- Якими мотивами „Мойсей” І. Франка перегукується з посланням „І мертвим, і живим...” Тараса Шевченка.
- Життєве кредо Григорія Многогрішного (за романом І. Багряного «Тигролови»).

Орієнтовні пошукові завдання для навчальних груп:

- Театр корифеїв як явище всеукраїнського масштабу.
- Окреслити палітру кольорів у віршах М. Рильського і скласти за ними відповідну кольорограму.

Для узагальнення й систематизації вивченого ефективною буде групова робота «Навчаючи - вчуся». Так, на занятті за темою «Світове значення спадщини Івана Франка», студенти одержують картки з інформацією для запам'ятовування; кожен вивчає зміст свого повідомлення, розповідає іншим, сприймає інформацію. По завершенні вправи студентам пропонується систематизувати і розповісти почуте.

Суть цих інтерактивних методів полягає в тому, що практично кожен є активним учасником, суб'єктом процесу пізнання, який відбувається в комунікативній взаємодії, співробітництві або ж дискусії.

Невід'ємний елемент заняття літератури – ігри. У контексті групової навчальної діяльності ігрові ситуації досить ефективні: стимулюють пошукову і творчу діяльність, заохочують до аналітичного читання художнього твору, актуалізують читацький досвід, розвивають спонтанне мовлення, виявляють приховані

емоції, вносять у навчальний процес почуття радості, задоволення. Найцікавіші - творчі ігри, що розвивають асоціативне мислення, виробляють почуття рими, розкривають секрети творчого процесу, актуальність проблем, текстувальні знання студентів.

Цікавою для студентів є вікторина «Писання майстра». Групам пропонується протягом 5 хв на окремих картках написати три запитання до твору Степана Васильченка «Талант». Потім згорнуті картки опускаються в торбину, перемішуються; керівники груп по черзі дістають їх, зачитують запитання, потім групи готують спільну відповідь.

Зразки запитань, складених студентами:

1. Які портретні деталі розкривають поетичну вдачу героїні?
2. В чому своєрідність композиції повісті «Талант»?
3. Які соціальні обставини призвели до самогубства Тетяни?

Технологія «Альтернатива» допомагає зосередити увагу студентів на головних проблемах твору і вчить робити правильний вибір. Групи одержують картки, на яких записано певну проблему і кілька пропозицій щодо розв'язання її. Кожна група обирає один із варіантів і пояснює свій вибір. Приклад завдання для роботи над проблематикою п'єси О. Коломійця «Дикий Ангел»: Чи може бути образ Платона Ангела взірцем для наслідування?

Висновки та перспективи подальших досліджень. Практика доводить, що навчання ефективне лише тоді, коли побудоване не на механічному запам'ятовуванні, а на активній розумовій діяльності. Саме на діалогічному занятті з літератури студенти навчаються осмислювати явища життя, давати їм оцінку, висловлювати особисту позицію щодо обговорюваної теми, обмінюватись думками, разом з викладачами та одногрупниками розв'язувати проблеми та приймати рішення. Не можна штучно зробити студента суб'єктом навчання, потрібно створити таку навчальну ситуацію, де він почуватиметься комфортно, з інтересом сприйматиме інформацію, прагнучиме знайти відповідь, буде зацікавлений у результатах своєї діяльності. Це уможливило групова робота, коли студент стає суб'єктом процесу пізнання, що відбувається в комунікативній взаємодії, співробітництві, атмосфері взаємодопомоги й підтримки. Результати проведеного нами дослідження дають підстави стверджувати, що групове навчання є одним із засобів інноваційного вдосконалення освітнього процесу, здатного оптимально забезпечити формування літературних і комунікативних компетенцій студентів, а також створити належні умови для саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації особистості.

Список використаних джерел

1. Адамський М., Яновська О. Нова дидактика і 1000 дрібниць. – К. : Редакції загальноосвітніх газет, 2005.
2. Головаха Є. І. Структура групової діяльності. – К. : Наукова думка, 1989.
3. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Проектне бачення компетентісно спрямованої 12-річної середньої школи. – Запоріжжя, 2005.
4. Коломинський Я. Л. Психологія взаємовідносин в малих групах. – Київ, 2000.
5. Корсакова О., Трубочова С. Дидактичні підходи до оновлення змісту освіти // Відкритий урок. – 2006.

6. Падалка О. С. Педагогічні технології. – К. : Українська енциклопедія, 1995.
7. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання; теорія, практика, досвід. – К., 2002.
8. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. – К. : А. С. К., 2005.
9. Пультер С. До питання впровадження нових освітніх технологій у середній та вищій школі // Дивослово – 2005. - №3.
10. Сергієнко А. А. Методика використання технологій групового навчання на особистісному орієнтованому занятті // Українська мова і література в школі. – 2005.- №1.
11. Сергієнко А. А. Організація групової навчальної діяльності на уроках літератури // Бібліотека. Дивослово. – 2008. -№4.

На основани теоретико-емпірических исследований проанализированы особенности использования групповых технологий начання студентов в условиях современной модернизации литературного образования. Автором выделены критерии учебно-познавательной сотрудничества в условиях высшей школы, обоснованы основные требования к организации групповой работы. В статье представлены ориентировочные поисковые задачи для учебных групп.

Ключевые слова: *инновационные технологии, коммуникативные компетенции, групповая работа, презентация.*

The peculiarities of the use of group technologies in a modern literary education modernization based on the theoretical - empirical studies have been analyzed. The author highlighted the criteria for teaching and learning in a cooperation of high school, proved the basic requirements for the organization of group work The author singles out the criteria 'educational cooperation in conditions of high school, proved the basic requirements for the organization of group work. The paper presents the tentative search for job training groups.

Key words: *innovative technologies, communicative competence, group work, presentation*

УДК 372.48:373.3.034

Кузьма-Качур Марія Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ АКсіОСФЕРИ КРАЄЗНАВСТВА У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В статті визначено виховне значення краєзнавства в об'єктиві аксіологічного аналізу. Розглянуто роль аксіосфери краєзнавства у моральному вихованні молодших школярів. Основну увагу в статті приділено класифікації краєзнавчих цінностей за змістом пізнавальних об'єктів: людина, природа, господарство, історія, культура рідного краю. Автор наголошує, що смисл аксіологічного підходу може бути розкритим лише через систему аксіологічних принципів: рівноправність усіх філософських поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей (при збереженні різноманітності їх культурних і етнічних особливостей); рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення й використання надбань минулого та можливості відкриття в теперішньому і майбутньому; екзистенціальна рівність людей, соціокультурний прагматизм замість суперечок про підрунтя цінностей; діалог замість байдужості чи взаємозаперечення. Проаналізовано можливості різних видів краєзнавчих досліджень та їх значення у моральному вихованні молодших школярів.

Ключові слова: *моральні цінності, аксіологія, аксіосфера краєзнавства, пізнавальні об'єкти краєзнавства, види краєзнавчої роботи.*

Постановка проблеми. Людина є системоутворювальним фактором, ядром гуманістичного світогляду. Гуманістичний світогляд як узагальнена система поглядів, переконань, ідеалів будується навколо одного центра – людини. Різні ставлення людини до духовних цінностей пов'язані з двома взаємообумовленими, підходами: практичним і пізнавальним. Перший підхід викликаний пристосуванням людини до явищ, що швидко змінюються у часі і просторі, а другий – переслідує мету пізнання закономірностей дійсності, яка її оточує. «Цінуючи минуле вітчизняної освіти, її досягнення у сфері культури мислення, віддаючи належне її сучасним досягненням, особливо у перебудові педагогічних стратегій навчального

процесу на всіх рівнях, – говорив Президент національної академії педагогічних наук України В.Г. Кремень на відкритті міжнародної наукової конференції – слід чітко визначити нові освітні завдання і рішуче та наполегливо взятися за аксіологічну спрямованість їх реалізації» [2, с. 8].

Наукове пізнання здійснюється не тільки через любов до істини, а й з метою задоволення соціальних потреб людини. Життєдіяльність людини в цьому аспекті визначається спрямованістю активності особистості не лише на осмислення, але й на створення матеріальних і духовних цінностей, що є складовими культури людства, тобто зв'язком теоретичного і практичного. Роль механізму зв'язку між практичним і пізнавальним підходами виконує